

УДК 347.94

ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ОГЛЯД УКРАЇНСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Олена ЗАХАРОВА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правосуддя юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

SUMMARY

The article examines the question of restoration of the proceedings as a separate category of legal cases, carried out in all four jurisdictions (criminal, civil, administrative and economic). Current procedural legislation contains separate chapters which defined procedure for dealing with these cases. But the jurisprudence of the last two years has revealed numerous gaps in procedural and legal mechanism regulating the issue and requires not only improving regulation but working out common approaches to the interpretation of the rules governing this procedure.

Key words: civil procedure, criminal procedure, administrative and business processes, restoration of the proceedings.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджуються питання відновлення втраченого судового провадження у справі як самостійна категорія юридичних справ, яка здійснюється у всіх чотирьох юрисдикціях (кримінальній, цивільній, адміністративній та господарській). Чинне процесуальне законодавство містить окремі розділи, якими визначено процедуру розгляду цих справ. Але судова практика останніх двох років виявила численні прогалини у процесуально-правовому механізмі регулювання цього питання і потребує не тільки удосконалення нормативного регулювання, але й напрацювання єдиних підходів у тлумаченні норм, що регулюють ці процедури.

Ключові слова: цивільний процес, кримінальний процес, адміністративний та господарський процес, відновлення втраченого судового провадження.

Постановка проблеми. Відновлення втраченого судового провадження у справі передбачено всіма процесуальними кодексами, окрім господарського процесуального. Втім, Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26 грудня 2011 р. № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» зі змінами та доповненнями, внесеними постановою Пленуму Вищого господарського суду України від 21 грудня 2012 р. № 2, констатує, що Господарський процесуальний кодекс не містить положень щодо відновлення втраченої справи, однак це не може бути підставою для відмови в прийнятті чи залишенні без розгляду заяви, клопотання чи іншого, передбаченого ГПК України, звернення учасника судового процесу до господарського суду.

Актуальність теми. Такий порядок вирішення конфліктів був передбачений ще ЦПК України 1963 року у додатку № 3 «Порядок відновлення втраченого судового або виконавчого провадження». Незважаючи на це, єдиної сталої практики вирішення справ так і не напрацьовано. Більше того, перед судовими органами постала нова проблема – здійснення правосуддя в умовах військового конфлікту. Велика кількість судових справ, провадження в яких не завершені, залишились або на окупованій території, або втрачені за інших обставин. На жаль, ці справи не підпадають під регулювання процедур, пов'язаних із відновленням втрачених судових проваджень або матеріалів кримінальних проваджень, що передбачені процесуальним законом. Втім, архіви судових органів, що залишились на окупованих територіях, також є недоступними, і це, в свою чергу, призводить до труднощів розгляду таких справ.

Метою статті є аналіз процесуального законодавства у справах про відновлення втраченого провадження всіх юрисдикцій. Для виконання поставленої мети планується виконати такі завдання: визначити поняття відновлення

втраченого провадження, визначити механізм застосування правових норм про відновлення втраченого провадження та дослідити процедуру розгляду цієї категорії справ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Механізм застосування правових норм про відновлення втраченого судового провадження має бути:

- законним (правозастосування має здійснюватися лише компетентними судами, за процедурою, визначеною процесуальним законодавством, судові рішення ухвалюються відповідно до форми і змісту, визначених законом);
- доцільним (відповідати найбільш ефективному способу досягнення мети);
- обґрунтованим (судове рішення має ухвалюватися на підставі повно і всебічно досліджених доказів у справі, що підтверджують достовірність фактів, мають бути отримані за встановленою процедурою і досліджені у судовому засіданні).

Діяльність судових органів здійснюється в порядку і формі, встановленими процесуальним законодавством. Така діяльність являє собою не одноразовий акт, а здійснюється у рамках провадження, що складається із послідовних стадій. Завершується такого роду діяльність ухваленням індивідуально рішення, обов'язковість якого забезпечується примусовою силою держави. Зокрема, у ст. ст. 129, 129-1 Конституції України зазначено, що судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України [1]. Цей припис знайшов своє закріплення у процесуальних кодексах, зокрема ст. 14 ЦПК України [2], ст. 21 КПК України [3], ст. 14 КАС України [4], ст. ст. 4-5 ГПК України [5], які містять положення про те, що судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на

обов'язковість яких надана Верховною Радою України і за її межами. Цими ж нормами встановлена гарантія, сутність якої полягає у тому, що за невиконання судового рішення настає відповідальність, встановлена законом.

Процедура застосування норм права має відбуватися у чітко встановленій послідовності. У загальному теоретичному плані така процедура складається із трьох стадій (фактична, юридична, ухвалення рішення).

Правозастосовний режим як різновид правового режиму виражає порядок здійснення застосування права на підставі процесуальних норм, який визначається взаємодією забороняючих, зобов'язуючих та уповноважуючих норм права. Основою правового режиму є методи та способи правового регулювання, які формують та підкреслюють своєрідність або відмінність одного провадження від іншого.

Стадії як елемент правозастосовного процесу представляють собою взаємопов'язані та послідовні етапи процесуальної діяльності, які розкривають зміст кожного з етапів провадження. Стадійність відображає внутрішню логіку правозастосування, проходження окремих етапів юридичного процесу та здійснення при цьому необхідних організаційних, інтелектуальних, вольових та інших дій.

Кожне провадження, як правило, незалежно від виду судочинства, має такі стадії 1) аналіз фактичних обставин випадку, що розглядається, до якого слід застосувати норму; 2) вибір правової норми; 3) тлумачення норми права стосовно випадку що розглядається; 4) видання акту застосування обраної норми; 5) здійснення фактичних дій щодо забезпечення реалізації акту застосування норми; 6) перевірка та контроль за фактичним виконанням акту застосування норми права.

Тож, враховуючи все вищевикладене, ми можемо зробити висновок, що механізм реалізації права на відновлення втраченого судового провадження або відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження складається з наявності норм процесуального законодавства, яким встановлено процедуру провадження, визначення прав та обов'язків суб'єктів процесуальних відносин на цьому етапі знаходження справи; наявності суб'єкта правозастосування, компетентного розглядати юридичну справу у порядку певного виду судочинства.

У свою чергу структура правозастосовної діяльності у цьому виді провадження, що здійснюється повноважним судом, складається з: 1) встановлення фактів процесуального характеру, якими підтверджується наявність права на звернення із заявою до суду (наявність рішення суду першої інстанції, наявність рішення суду апеляційної інстанції, наявність рішення суду касаційної інстанції, наявність процесуальної право-дієздатності тощо); 2) наявність належного судового органу, наділеного повноваженнями здійснювати провадження, визначеного за правилами певної юрисдикції, з визначенням судді-доповідача або колеги суддів відповідно до порядку розподілу судових справ; 3) наявність чіткої процедури звернення до суду, відкриття провадження у справі, підготовки справи до судового розгляду, попереднього розгляду та судовий розгляд, ухвалення судового рішення та контроль за його виконанням.

Якщо виходити з енциклопедичного розуміння інституту права як групи взаємопов'язаних юридичних норм, що регулюють окремі види суспільних відносин [6, с. 701], то відновлення втраченого судового провадження у справі є інститутом процесуального права, оскільки сукупність процесуальних норм, що визначають таку процедуру, об'єднана в одному розділі процесуального кодексу.

Існує інший підхід у сучасному розумінні терміну провадження у процесуальному праві. Наприклад, у кримінальному процесі він є синонімом терміна «кримінальна справа».

Кримінальне провадження – процесуальна діяльність органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді і суду у зв'язку з вчиненням кримінального правопорушення [7, с. 26]. У такому розумінні термін «кримінальне провадження» є синонімом терміну «кримінальний процес», що традиційно використовується у науковій літературі і визначається як «врегульована кримінальним процесуальним законом діяльність органів досудового розслідування, прокуратури і суду за участю фізичних та юридичних осіб, спрямована на розслідування кримінальних правопорушень, викриття осіб, які їх вчинили, здійснення правосуддя у кримінальному провадженні (кримінальній справі), а також вирішення питань, пов'язаних з виконанням судових рішень» [8, с. 10]. Безпосередньо КПК України визначає кримінальне провадження як «досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність» (п. 10 ч. 1 ст. 3).

«Кримінальна справа» 1) сукупність процесуальних дій, що вчиняються компетентними правоохоронними органами у зв'язку зі вчиненням злочину. У цьому випадку під кримінальною справою розуміється кримінальне провадження щодо конкретної особи (підозрюваного, обвинуваченого, підсудного) або щодо конкретного факту (наприклад, знайдення тіла з ознаками насильницької смерті); 2) матеріали цього кримінального провадження. У цьому випадку під кримінальною справою розуміється уся сукупність документів, як правило на паперових носіях, що зібрані на всіх стадіях певного кримінального провадження (як досудового, так і судового).

Підходи до розуміння поняття кримінальної справи різняться залежно від нормативного регулювання. Так, в Україні за старим КПК (до 20 листопада 2012 р.) визнавався перший підхід, а за новим – другий [9].

Тож можемо зробити висновок, що відновлення втраченого провадження може розглядатися як: 1) інститут процесуального права; 2) процес здійснення судочинства, залежно від юрисдикції; 3) конкретна справа (матеріали справи).

Як ми вже зазначали у цивільному судочинстві відновлюється «втрачене судове провадження», у адміністративному – «втрачене судове провадження в адміністративній справі», у кримінальному – «втрачені матеріали кримінального провадження». Як бачимо, законодавець у всіх судових юрисдикціях виокремив спільну мету – відновити «втрачене» справу в цілому або матеріали справи. Слово «втрачати стоїть в одному синонімічному ряду із словами «утрачати», «позбавлятися» і означає частково або повністю позбутися яких-небудь своїх якостей, особливостей, ознак [10, с. 656].

Існують різні фактори, що впливають на втрату судового провадження:

- 48. стихійне лихо (пожежа, повінь, землетрус тощо);
- 49. протиправні дії заінтересованих осіб (крадіжка або знищення);
- 50. недбалість працівників апарату суду;
- 51. знищення в зв'язку з закінченням строку зберігання судових справ та документів.

Тож під втратою судового провадження слід розуміти зникнення (загублення, знищення) частини матеріалів справи або всієї справи із судового провадження. Існує думка, що про втрату судового провадження можна казати й у випадку наявності справи або окремих її матеріалів за умов, якщо справа в цілому чи окремі матеріали справи втратили ознаки документів, наприклад у результаті довготривалого зберігання тощо.

Організація обліку, зберігання справ та інших матеріалів в архіві регламентуються чинним законодав-

ством та Інструкцією про порядок передавання до архіву суду, зберігання в ньому, відбору та передавання до державних архівів судових справ та документів діяльності суду, затвердженою наказом Державної судової адміністрації України від 14 липня 2003 р. № 277. Згідно з п. 9.1 Інструкції судові справи та документи, строк зберігання яких відповідно до Переліків закінчився, вилучаються для знищення. Строк зберігання судових справ визначається залежно від категорії справи від 3 до 75 років, на підставі Переліку судових справ, що утворюються в діяльності суду, із зазначенням строків зберігання документів, затвердженого наказом Державної судової адміністрації України від 11 лютого 2010 р. № 22. Вилучення справ та документів для знищення здійснюють секретарі суду (колегій) спільно із завідувачем архіву суду або особою, яка відповідає за роботу архіву.

Згідно зі ст. 402 ЦПК та ст. 273 КАС України відновленню підлягає тільки втрачене судове провадження у цивільній справі або адміністративній справі, закінчене ухваленням рішення або в якій провадження закрито. Чинний КПК України (ст. 524) визначає що відновленню підлягають втрачені матеріали в тому кримінальному провадженні, яке завершилось ухваленням вироку суду.

Таким чином, у порядку, передбаченому процесуальними кодексами, не може відновлюватися частина провадження, яке ще не закінчено, оскільки не виключена можливість пред'явлення нового позову (заяви). У кримінальному судочинстві не підлягають відновленню матеріали провадження, яке закінчилося постановленням ухвали, наприклад при постановленні ухвали про застосування примусових заходів медичного характеру або про відмову в їх застосуванні (ч. 2 ст. 512 КПК України).

Відповідно до ст. 402 ЦПК відновлення втраченого судового провадження проводиться у порядку, встановленому цим Кодексом. Це означає, що розгляд заяви про відновлення втраченого судового провадження регулюється у цілому не тільки Розділом IX ЦПК, а й загальними правилами, що стосуються, зокрема, змісту заяви (ст. 119 ЦПК), наслідків недодержання вимог щодо змісту заяви, викладених у ст. ст. 119, 405 ЦПК (ст. 121 ЦПК), відмови у відкритті провадження у справі (ч. 2 ст. 122 ЦПК), порядку дослідження доказів (статті 177–190 ЦПК), змісту рішення (ст. 215 ЦПК) та ін.

Підсудність справи про відновлення втраченого провадження визначається ст. 404 ЦПК України, ст. 275 КАС України. Заява про відновлення втраченого судового провадження подається до суду, який ухвалив рішення по суті справи або постановив ухвалу про закриття провадження у справі.

Так само і КПК України (ст. 526) визначено, що заява про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження подається до суду, який ухвалив вирок.

Звертаємо увагу, що судові рішення може ухвалити не тільки відповідний місцевий суд, що розглядав справу по першій інстанції (ст. 205, 208, 215 ЦПК), а й відповідний апеляційний чи касаційний суд (п. 3 ч. 1 ст. 314, ч. 2 ст. 314, п. 3 ч. 1 ст. 344, ч. 2 ст. 344 ЦПК) або Верховний Суд України. Правила про підсудність мають дотримуватися й у випадку, коли питання про відновлення втраченого судового провадження ставиться за ініціативою суду.

В.І. Тертишніков вважає, що ст. 404 ЦПК встановлює виключну територіальну підсудність справи про відновлення втраченого судового провадження, а саме: заява про відновлення провадження подається до місцевого суду, який ухвалив рішення по суті справи або постановив ухвалу про закриття провадження у справі, навіть коли рішення суду першої інстанції було змінено чи ухвалено нове рішення при перегляді в апеляційному чи касаційному порядку [11, с. 482].

Процесуальні наслідки подання заяви з порушенням правил про підсудність у цивільному та адміністративному судочинстві передбачені п. 4 ч. 3 ст. 121 ЦПК та ч. 3 ст. 107 КАС України – відповідний суд повинен повернути цю заяву заінтересованій особі. Втім, п. 3 ч. 1 ст. 22 КАС України та п. 2 ч. 1 ст. 116 ЦПК України передбачено, що в разі виявлення порушення правил підсудності після відкриття провадження у справі і до початку розгляду справи по суті справа передається з одного суду до іншого за підсудністю. Що ж стосується господарського та кримінального судочинства, то справа передається на розгляд іншого суду, якщо до початку розгляду справи по суті виявиться, що порушено правила підсудності (ст. 17 ГПК України, п. 1 ч. 1 ст. 34 КПК України).

У постанові № 2 Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 червня 2009 р. (п. 46) зазначено, що заява подається до суду першої інстанції і в тому випадку, якщо судові рішення ухвалювались судами вищестоящої судової інстанції.

Суб'єктами звернення у цивільному (ст. 403 ЦПК України), господарському та адміністративному (ст. 274 КАС України) судочинстві є особи, які брали участь у справі або суді. У кримінальному (ст. 525 КПК України) втрачені матеріали кримінального провадження можуть бути відновлені за заявою учасника судового провадження. Близькі родичі обвинуваченого, який помер, мають право подати відповідну заяву, якщо це необхідно для його реабілітації. Коло учасників судового провадження визначається п. 26 ч. 1 ст. 3 КПК України. До них належать сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач та його представник, цивільний відповідач та його представник, а також інші особи, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених КПК України, здійснюється судове провадження.

Звертаємо увагу, що у кримінальному судочинстві склад учасників судового провадження відрізняється від складу учасників кримінального провадження. Тож не можуть бути заявниками у цій категорії справ учасники кримінального провадження – сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, секретар судового засідання, судовий розпорядник.

Визначення терміну «близькі родичі та члени сім'ї» міститься у п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України. Законодавець не встановлює розмежування між термінами «близькі родичі» та «члени сім'ї». Тож можна вважати, що всі перелічені у цій нормі особи є суб'єктами звернення у цій категорії справ.

Важливо також зазначити, що на відміну від цивільного та адміністративного судочинства у кримінальному судочинстві суд позбавлений права ініціювати відкриття провадження у справі про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.

У цивільному та адміністративному судочинстві заява про відновлення втраченого судового провадження подається особами, які брали участь у справі (ст. 26 ЦПК, ст. 47 КАС України), тобто займали конкретне процесуальне становище у втраченій справі як позивач, відповідач, третя особа, їх правонаступники, представник, заявник або заінтересована особа, а також як орган та особа, яким за-

коном надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Причому звертаємо увагу, що не має ніякого значення, якою саме особою з числа осіб, які брали участь у справі, був заявник.

Д. Луспеник свого часу висловив думку, що прокурор не має права подавати заяву про відновлення втраченого судового провадження [12, с. 534]. В подальшому Пленум Верховного Суду України у своїй постанові № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 червня 2009 р. роз'яснив, що прокурор не має права подавати таку заяву, оскільки відновлення втраченого судового провадження не є стадією процесу (ч. 2 ст. 45 ЦПК). Не спростовуючи того, що відновлення втраченого провадження не є стадією процесу, ми не можемо погодитися з таким тлумаченням положень ст. 403 ЦПК України, адже прокурор наділений повноваженнями ініціювати провадження в інтересах особи або держави. Тож буде цілком логічно, що він, здійснюючи захист цих самих суб'єктів, може ініціювати і відновлення втраченого судового провадження.

У юридичній літературі висловлена думка про те, що якщо заяву про відновлення втраченого судового провадження подано особою, яка не брала участі у справі, то настають наслідки, передбачені п. 1 ч. 2 ст. 122 ЦПК (відмова у відкритті провадження у справі), а якщо таку заяву подано особою, яка не мала повноважень на звернення до суду та на ведення справи, то застосовуються положення, передбачені п. 3 ч. 3 ст. 121 ЦПК (повернення заяви) [13, с. 1014].

Залежно від мети, для якої необхідне поновлення судових документів, втрачене судове провадження у цивільній справі може бути також відновлене за ініціативою суду (наприклад, у разі подання апеляційної або касаційної скарги і для того, щоб справу направити до суду вищої інстанції, виявиться, що справа втрачена), хоча за загальним правилом суд не має права порушувати провадження у цивільній справі. ЦПК не визначає умов, за наявності яких суд може реалізувати таку ініціативу.

У юридичній літературі висловлена думка про те, що коли цивільна справа була розглянута судом першої інстанції, то втрачене судове провадження у цій справі може бути відновлене за ініціативою суду першої інстанції, а коли судове провадження втрачено в апеляційній чи касаційній інстанції, то ініціатива в порушенні відновленого провадження належить апеляційному або касаційному суду [13, с. 1015]. Науковці вважають, що такий підхід відповідає нормативному положенню щодо підсудності заяви про відновлення втраченого судового провадження (ст. 404 ЦПК). Хоча ми вже звертали увагу, що Пленум Верховного Суду України у своїй постанові № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 червня 2009 р. роз'яснив, що заява подається до суду першої інстанції і в тому випадку, якщо судове рішення ухвалювалось судами вищестоящої судової інстанції.

Всі процесуальні кодекси містять майже однакові вимоги до форми і змісту заяви про відновлення втраченого провадження. Дані, що мають бути відображені у змісті, передбачені ст. 527 КПК України, ст. 405 ЦПК України, ст. 276 КАС України.

Процесуальні наслідки недодержання вимог до змісту і форми заяви передбачені ст. 406 ЦПК України, ст. 277 КАС України, ст. 528 КПК України. Якщо у заяві не зазначено мету відновлення провадження або не зазначено відомості, необхідні для його відновлення, суд постановляє ухвалу про залишення заяви без руху, якою встановлює заявникові строк, необхідний для усунення цих недоліків. Якщо заявник відповідно до ухвали суду у встановлений строк

виконає вимоги суду, то за загальним правилом заява буде вважатися поданою в день первинного її подання до суду. Невиконання вимог суду призведе до того, що заява буде вважатися неподаною і повертається заявнику. Крім того, суд відмовляє у відкритті провадження у справі або залишає заяву без розгляду, якщо провадження було відкрито в разі зазначення мети звернення до суду, не пов'язаної із захистом прав та інтересів заявника або з реабілітацією померлого засудженого

У цивільному, господарському та адміністративному судочинстві передбачено правило, за яким судове провадження, втрачене до закінчення судового розгляду, не підлягає відновленню. Заявник у цьому разі може пред'явити новий позов. В ухвалі суду про відкриття провадження у новій справі у зв'язку з втратою незакінченого провадження про цю обставину повинно бути обов'язково зазначено.

У кримінальному судочинстві немає норми, якою безпосередньо регулювалося б аналогічне правило. Втім, саме такий підхід закладено у розумінні сутності норми, визначеної ст. 524 КПК України, про те, що відновленню підлягають втрачені матеріали в тому кримінальному провадженні, яке завершилося ухваленням вироку суду.

Як ми вже зазначали, сьогодні при здійсненні правосуддя перед судами постала нова проблема – здійснення правосуддя в умовах військового конфлікту. Велика кількість судових справ, провадження в яких не завершені, залишилися або на окупованій території, або втрачені за інших обставин. На жаль, ці справи не підпадають під регулювання процедур, пов'язаних із відновленням втрачених судових проваджень або матеріалів кримінальних проваджень, що передбачені процесуальним законом. Механізм відновлення таких втрачених судових проваджень зараз лише напрацьовується суддями та відповідними працівниками судів. Останні у своїй діяльності повинні керуватися вказівками вищих юрисдикційних інстанцій, а також Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» від 12 серпня 2014 р. № 1632-VII. Зокрема, ч. 3 ст. 1 цього Закону передбачено, що у разі неможливості передачі матеріалів справи відповідно до встановленої згідно з цим Законом підсудності вчинення необхідних процесуальних дій здійснюється за документами і матеріалами, поданими учасниками судового процесу, за умови, що такі документи і матеріали є достатніми для ухвалення відповідного судового рішення.

Після здійснення підготовчих дій розпочинається судовий розгляд заяви про відновлення втраченого провадження. Процесуальні кодекси встановлюють доволі чіткі процедурні правила розгляду заяви судом (ст. 407 ЦПК України, ст. 278 КАС України, ст. 530 КПК України) та визначають джерела інформації, яку необхідно дослідити у судовому засіданні для задоволення заяви. Розгляд заяви відбувається у формі судового засідання. Першим джерелом інформації є та частина провадження, що збереглася, документи, видані із справи фізичним чи юридичним особам до втрати провадження, копії цих документів, інші довідки, папери, відомості, що стосуються справи, виконавчого провадження.

Другим джерелом інформації для вирішення заяви про відновлення є покази свідків. Суд має право допитати як свідків осіб, які були присутніми під час вчинення процесуальних дій, осіб (їх представників), які брали участь у судовому розгляді, а в необхідних випадках – осіб, які входили до складу суду, що здійснював судовий розгляд, а також осіб, які виконували судове рішення.

За підсумками судового розгляду і оцінки зібраних документальних матеріалів, пояснень заявника, до-

питу свідків, що володіли інформацією, корисною для відновлення матеріалів, за умови достатності цих даних у сукупності суд у кримінальному судочинстві постановляє ухвалу про відновлення втраченого провадження повністю або в частині, в цивільному, адміністративному та господарському судочинстві ухвалює рішення суду. Відповідно до ст. 408 ЦПК України, ст. 279 КАС України у рішенні суду про відновлення втраченого судового провадження зазначається, на підставі яких конкретно даних, поданих суду і досліджених у судовому засіданні з участю всіх учасників процесу з утраченого провадження, суд вважає встановленим зміст відновленого судового рішення, наводяться висновки суду про доведеність того, які докази досліджувалися судом і які процесуальні дії вчинилися з утраченого провадження.

Втім, всі процесуальні кодекси (ч. 3 ст. 408 ЦПК України, ч. 3. ст. 279 КАС України та ч. 3 ст. 531 КПК України) передбачають, що у разі недостатності зібраних матеріалів для точного відновлення втраченого судового провадження суд ухвалою закриває розгляд заяви про відновлення провадження. Важливою процесуальною гарантією є те, що суд зобов'язаний роз'яснити особам, які беруть участь у справі, право на повторне звернення з такою самою заявою за наявності необхідних документів. Строк зберігання матеріалів кримінального провадження не має значення для вирішення заяви про їх відновлення. В той же час цивільний та адміністративний процесуальні кодекси містять застереження про те, що строк зберігання судового провадження не має значення для вирішення заяви про його відновлення, крім випадку звернення з такою заявою для виконання рішення, якщо строк на пред'явлення виконавчого листа для виконання закінчився і судом не поновлено.

У нормах процесуальних кодексів, якими регулюється процедура відновлення втраченого провадження, не міститься застереження про те, що судові рішення за результатами розгляду заяви може бути оскаржене у встановленому законом порядку. Одночасно відсутні і застереження про пряму заборону оскарження рішення у означеній категорії справ. Тож будуть діяти загальні правила, якими забезпечується дія конституційної гарантії про забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення (п. 8 ч. 2 ст. 129 Конституції України), яка передбачена і всіма процесуальними кодексами (ст. 24 КПК України; ст. 7, 13; КАС України; ст. 13 ЦПК України; ст. 91, 107 ГПК України). Вважаємо, що рішення суду про відновлення втраченого судового провадження, а також ухвала про відмову в поновленні втраченого судового провадження (п. 29 ч. 1 ст. 293 ЦПК) можуть бути оскаржені в загальному порядку, передбаченому цивільним процесуальним законодавством.

Гарантією реалізації права на судовий захист в аспекті доступу до правосуддя у справах про відновлення втраченого судового провадження є звільнення заявника від сплати судових витрат. Судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи. Розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються Законом України «Про судовий збір» від 08 липня 2011 р. Слід зазначити, що цей Закон не містить застережень стосовно звільнення заявника від сплати судового збору в цій категорії справ. Тож на практиці можуть виникати складнощі у застосуванні положень процесуальних кодексів, скажімо, стосовно звільнення від сплати судового збору при оскарженні судового рішення за результатами розгляду справи. Всі процесуальні кодекси визначають, що до витрат, пов'язаних з розглядом судової справи, належать: 1) витрати на правову допомогу; 3) витрати сторін

та їх представників, що пов'язані з явкою до суду; 4) витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз; 5) витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи. ЦПК України додатково ще до таких витрат відносить витрати, пов'язані з публікацією в пресі оголошення про виклик відповідача (п. 6 ч. 3 ст. 79 ЦПК України). Тобто всі ці витрати відносять на рахунок держави.

Вияток із цього правила становлять випадки, коли заявники звертаються до суду із завідомо неправдивою заявою, наприклад, якщо заявники на момент звернення до суду було відомо про те, що судові провадження фактично не втрачено. За таких умов судові витрати відшкодовуються заявником, про що повинно бути вказано в резолютивній частині рішення про відмову в поновленні втраченого судового провадження. Однак при цьому суд повинен встановити, що заявник навмисно надавав суду неправдиву інформацію та усвідомлював це. Якщо такі обставини будуть встановлені, суд не закриває ухвалою розгляд заяви, а своїм рішенням відмовляє у задоволенні заяви про відновлення втраченого судового провадження.

Висновки. В умовах фактичної окупації значної території України, що унеможливило судовий захист прав і свобод заінтересованих осіб на цих територіях, зокрема внаслідок руйнації приміщень судів, мародерства та ін, з одного боку, та велика кількість вимушених переселенців, з іншого боку, потребують нормативного універсального визначення поняття відновлення втраченого судового провадження та запровадження спрощеної процедури розгляду цих справ в окремих категоріях справ, зокрема в справах, що впливають з сімейних правовідносин, опіки, піклування тощо. Одночасно необхідно внести зміни і доповнення до Закону України «Про судовий збір» про звільнення заявника (з числа вимушених переселенців) від сплати судового збору в цій категорії справ.

У процесуальних кодексах потрібно прямо вказати, що рішення суду про відновлення втраченого судового провадження, а також ухвала про відмову в поновленні втраченого судового провадження можуть бути оскаржені в загальному порядку.

Список використаної літератури:

1. Конституція України/ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
2. ЦПК України/ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
3. КПК України/ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
4. КАС України/ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
5. ГПК України/ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
6. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.. – К. : «Укр. Енцикл.», 1998. Т. 2: Д-Й. – 1999. – С. 701.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. – К.: Видавництво «Юстиніан», 2012. – 1224 с. – С. 26.
8. Кримінальний процес: Підручник / За загальною редакцією В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. – К. : «Центр навчальної літератури», 2013.
9. Вікіпедія [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
10. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах: т. 4/ В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. – К. : Вид. «Аконіт». – С. 656.

11. Тертишніков В.І. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст] : Науково-практичний коментар / В.І. Тертишніков. – Вид. 5-те, перероб. та допов. – Х. : ФІНН, 2010. – С. 482.

12. Луспенік Д.Д. Настільна книга професійного судді при розгляді цивільних справ (складання судових процесуальних

документів за новим ЦПК України) [Текст] / Д.Д. Луспенік. – Х. : Харків юрид., 2005. – С. 534.

13. Курс цивільного процесу: підручник /В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х: Право, 2011. – 1352 с.

